म्पत्यलक्षणः किन्तु जन्यजनकत्वादिरूपोऽपीति हरदत्तः तेन केकयीति सिद्धम् । देवकराजकन्याभेदे देवकशब्दे दृश्यम् । देवकी च कश्यपपत्न्या अदितेरवतारः यथोक्तं हरिवं० ५६अ० "तस्य (कश्यपस्य)भार्याद्वयञ्चैव अदितिः सुरभिस्तथा । देवकी रोहिणी चैव वसुदेवस्य धीमतः"

देवकीनन्दन पु० ६त० । वसुदेवपत्न्या देवक्यानन्दने श्रीकृष्णे । "नन्दगोपस्य जायैका वसुदेवस्य चापरा । तुल्यकालं हि गर्भिण्यौ यशोदा देवकी तथा । देवक्यजनयद्विष्णुं यशोदा तान्तु कन्यकाम् । मुहूर्त्तेऽभिजिते प्राप्ते सार्द्धरात्रे विभूषिते" हरिवं० ६०अ० "देवकीनन्दनः स्रष्टा क्षितीशः पापनाशनः" विष्णुसं० "गृहीत्वा हरणं प्राप्ते कृष्णे देवकिनन्दने" भा०आ० १अ० संज्ञात्वात् ङीषो ह्रस्वः [नुशिष्टः कुक् च । देवसम्बन्धिनि ।

देवकीय त्रि० देवस्येदम् गहा० छ "देवस्य च" पा०ग०तद-

देवकीपुत्र पु० ६त० । १श्रीकृष्णे "बलवान्नैव दास्यामि देवकीपुत्रमाश्रितः" हरिवं० १४२अ० । २पुरुषयज्ञदर्शनविद्यायां घोरनामकाङ्गिरसस्य शिष्यभूते कृष्णे च । यज्ञदर्शनमुपक्रम्य "तद्धैतद्घोर आङ्गिरसः कृष्णाय देवकीपुत्रायोक्त्वोवाचाऽपिपास एव स बभूव सोऽन्तवेलायमेतत्त्रयं प्रतिपद्येताक्षितमस्यच्युतमसि प्राणशंसितमसीति" छा०उ० ३।१७।६ "तद्धैतत् यज्ञदर्शनं घोरोनामतः, आङ्गिरसो गोत्रतः कृष्णाय देवकीपुत्राय शिष्यायोक्त्वोवाच तदेतत्त्रयमित्यादि व्यवहितेन सम्बन्धः । स चैतद्दर्शनं श्रुत्वाऽपिपास एवान्याभ्यो विद्याभ्यो बभूव । इत्थञ्च विशिष्टेयं विद्या यत् कृष्णस्य देवकीपुत्रस्यान्यां विद्यां प्रति तृड्विच्छेदकरीति पुरुषयज्ञविद्यां स्तौति घोर अङ्गिरसः कृष्णायोक्त्वेमां विद्यां किमुवाचेति तदाह स एवं यथोक्तयज्ञविदन्तवेलायां मरणकाल एतन्मन्त्रत्रयं प्रतिपद्येत जपेदित्यर्थः । किं तत् अक्षितमक्षीणमक्षतं वाऽसीत्येकं यजुः" भा०अत्र परमेश्वरस्य वासुदेवात्मकेश्वरस्य अन्यशिष्यत्वानुपपत्तौ इह तदन्यस्यैव शिष्यत्वम् । श्रुतौ सृष्टेः अनादिप्रवाहरूपतया वासुदेवस्य शिष्यत्वकल्पनया जनकयाज्ञवल्क्ययोरिव कल्पान्तरस्थयोरियमाख्यायिका स्तुत्यर्थेत्यन्ये । देवकीसुतादयोऽपि वासुदेवे । "अथ भाद्रपदे मासि कृष्णाष्टम्यां कलौ युगे । अष्टाविंशतिमे जातः कृष्णोऽसौ देवकीसुतः" ति०त० ब्रह्मपु० "न्याधायिषातामभिदेवकीसुतम्" माघः ।

देवकीमातृ पु० देवकी माता यस्य समासान्तविधेरनित्यत्वात् न कप्, देवकीं मिनोति प्रसूतित्वेन मा—तृच् वा । वासुदेवे श्रीकृष्णे । "पश्यैतान् देवकीमातर्मुमूर्षूनद्य संयुगे" भा०द्रो० १८अ० प्रथमे विग्रहे सर्वनामस्थाने परे गुणः देवकीमातरमित्यादि द्वितीये देवकीमातारमिति भेदः ।

देवकुण्ड न० देवकृतं कुण्डम् । देवखातके सुभूतिः

देवकुरुम्बा स्त्री महाद्रोण्यां राजनि० ।

देवकुल न० कुल—संहतौ क देवार्थं कुलमल्पद्वारतया संहतम् । अल्पमुखे (देउल) ख्याते देवगृहभेदे हारा० । देवानां २वंशे ३समूहे च

देवकुल्या स्त्री देवकृता कुल्या अल्पसरित् । १देवसरिति गङ्गायाम् ६त० । मरीचः कन्यायाः पूर्णिमासः २कन्यायाञ्च "पत्नी मरीचेस्तु कला सुषुवे कर्दमात्मजा । कश्यपं पूर्णमासञ्च ययोरापूरितं जगत् । पूर्णिमासूत विरजं विश्वगञ्च परन्तप । देवकुल्यां हरेः पादशौचाद्याऽभूत् सरिद्दिवः" भाग०४।१।१२। सा च भरतवंश्यस्य भूम्नः पत्नीभेदः यथाह भाग० ५।१५।६ "भरतस्यात्मजः सुमतिर्नाम" इत्युपक्रमे "प्रतिहर्तुः स्तुत्यामजभूमानावजनिषाताम् । भूम्न ऋषिकुल्यायामुद्गीथः ततः प्रस्तारो देवकुल्यायाम्" ।

देवकुसुम न० देवप्रियं कुसुमम् । लवङ्गे अमरः ।

देवकूट न० वशिष्ठाश्रमसन्निकृष्टस्थे तीर्थभेदे "तत्राश्रमो वशिष्ठस्य त्रिषु लोकेषु विश्रुतः । तत्राभिषेकं कुर्वाणो वाजपेयमवाप्नुयात् । देवकूटं समासाद्य देवर्षिगणसेवितम्" भा०व० ८४अ० ।

देवक्षत्र पु० क्रोष्टुवंश्ये नृपभेदे "तस्मात् करम्भः कारम्भिर्देवरातोऽभवन्नृपः ! । देवक्षत्रोऽभवत्तस्य दैवक्षत्रिर्महायशाः । देववर्गसमो जज्ञे देवक्षत्रस्य नन्दनः" हरिवं० ३७अ० । देवानां क्षत्रं बलं यत्र । २यज्ञे च "उच्छन्त्यां मे यजता देवक्षत्रे रुशद् गवि" ऋ० ५।६४।७ "देवक्षत्रे यज्ञे" भा० ।

देवखात न० देवेन खात खन—क्त । १अकृत्रिमे २जलाशये ७त० । ३देवसमीपस्थे खाते च "नदीषु देवखातेषु तडागेषु सरित्सु च । स्नानं समाचरेन्नित्यं गर्त्तप्रस्रवणेषु च" मतः स्वार्थे क तत्रार्थे अमरः । ४गुहायां भरतः ।

देवलातविल पु० नित्यकर्म० । गुहायाम् अमरः ।

देवगण पु० ६त० । १देवसमूहे "उदर्कस्तव कल्याणि ! तुष्टो देवगणेश्वरः" भा०भी० १२३अ० । देवगणाश्च त्रयस्त्रिंशत्प्रतिशब्दे ३३५९ पृ० उक्ताः वस्वादीनुक्त्वा "त्रयस्त्रिंशत